

SANKCE VE SPORECH Z FIREMNÍHO PRÁVA A NEKALÉ SOUTĚŽE

EVA VEČERKOVÁ

Právnická fakulta, Masarykova universita, Brno, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek pojednává o různých druzích sankcí, které je možno využít v případě zásahu do práv k obchodní firmě a v případech nekalé soutěže. Také se zabývá omezeními, která nevyplývají přímo ze zákona, ale jen z rozhodnutí soudů. Na konkrétních případech z některých soudních rozhodnutí je zkoumána vhodnost právní úpravy dané obchodním zákoníkem.

Key words in original language

Sankce; Práva k obchodní firmě; Nekalá soutěž; Soudní rozhodnutí; Obchodní zákoník.

Abstract

The paper deals with variously kinds of sanctions which is exploitabled in the case of intervention in rights to trade name and in cases of unfair competition. It is also occupied with limitations that is not resulted from act directly, but only from the judgments of the courts. It is researched advisability of legal adjustment in Commercial Code in the concrete cases from some of the judgments of the courts.

Key words

Sanctions; Rights to trade name; Unfair competition; Judgments of the courts; Commercial Code.

1. ÚVOD

Ve firemním právu i v právu nekalé soutěže jsou obchodním zákoníkem (dále obch. zák.) upraveny tytéž žalobní nároky, které aktivně legitimované subjekty mohou uplatnit jako prostředky ochrany svých práv (srov. § 12 a § 53). Vedle nároků, jejichž výčet vyplývá z obchodního zákoníku, mohou oprávněné subjekty využít i jiné prostředky ochrany proti zásahům do svých práv, jako např. možnost navrhnout vydání předběžného opatření (podle § 74 a násl. občanského soudního řádu - dále jen o. s. ř.) či požadovat přiznání práva uveřejnit rozsudek (podle § 155 odst. 4 o. s. ř.). Nároky oprávněné osoby znamenají na druhé straně sankce postihující toho, kdo jednal protiprávně.

Smyslem tohoto příspěvku je pojednat o rozdílech v použitelnosti jednotlivých sankčních nástrojů, dojde-li k zásahům do práv k obchodní firmě nebo k jednání nekalé soutěže.

2. SANKCE VE FIREMNÍM PRÁVU

Ustanovení § 12 obch. zák. umožňuje každému, kdo byl dotčen na svých právech neoprávněným užíváním firmy, v soudní žalobě požadovat, aby se rušitel takového jednání zdržel, aby odstranil závadný stav, aby mu vydal bezdůvodné obohacení, aby mu poskytl přiměřené zadostiučinění anebo náhradu škody, pokud mu byla tímto neoprávněným užíváním firmy způsobena škoda.

Nejprve se pozastavím u aktivní legitimace, konkrétně nad tím, komu a v jakých případech vlastně zákon umožňuje podat soudní žalobu. Zákon se v úvodu první věty § 12 nezmiňuje o „podnikateli zapsaném v obchodním rejstříku“ či o „majiteli obchodní firmy“, říká pouze „kdo byl dotčen na svých právech“. V zákoně použitým pojmem „kdo“ se tedy rozumí kdokoliv, kdo byl dotčen na svých právech. Přesto nejčastěji to bude právě podnikatel, resp. majitel firmy, komu svědčí oprávnění požadovat soudní cestou nápravu stavu. Lze si však představit i situaci, v níž „podnikatel - majitel firmy“ byl zlikvidován právě osobou, která mu neoprávněně zasáhla do jeho práv k firmě, a proto se ocitl v pozici „nepodnikatele“.

Většinový odborný názor vysvětluje slovní spojení „dotčen na svých právech“, užití v § 12, pouze jako dotčení určitého subjektu na jeho právech k firmě a nikoliv - s uplatněním rozšiřujícího výkladu - jako dotčení postiženého subjektu na jakýchkoliv jiných jeho právech, tj. např. na právech k ochranné známce (která bývají velmi často neoprávněným užíváním firmy také porušena), na právech ke svému jménu (jsou-li fyzickými osobami) nebo názvu (jsou-li právnickými osobami), na právech k obchodnímu tajemství, na autorských právech, apod. Z uvedeného výkladu zákona vyplývá určité omezení uvedených sankcí, může-li je použít pouze ten, kdo byl dotčen na svých právech k firmě, nicméně toto omezení se jeví velmi logické.

Opačný názor zastává H. Heroldová¹, která má za to, že „nároku z § 12 obch. zák. se může domáhat nejen jiný podnikatel - soutěžitel, kupříkladu na základě svých prioritních práv či práv k ochranné známce, ale jakákoli třetí osoba, jejíž práva jsou dotčena užitím firmy, tedy i nepodnikatelský subjekt, jehož název je jinak chráněn podle ustanovení § 19b obč. zák., či fyzická osoba ve smyslu svých nároků na ochranu jména a příjmení či jiných osobních atributů. V neposlední řadě se může domáhat svých nároků např. i autor v důsledku porušení jeho osobních či majetkových autorských práv.“

Dalším předmětem právního rozboru odst. 1 a 2 § 12 obch. zák. jsou jednotlivé sankce, resp. žalobní nároky aktivně legitimovaných osob. Zdálnivě je ve všech případech zásahů do práv k firmě využitelný každý

¹ Heroldová, H. in Dědič, J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. § 1 – § 92e. 1. díl, 1. vydání, Praha: Polygon, 2002, s. 90.

z uvedených nároků a v jakékoliv kombinaci (např. jen jediný nárok, více nároků současně), jsou-li splněny podmínky pro jejich použití.

Pokud požádá dotčený subjekt (žalobce) současně také o uveřejnění rozsudku, jak umožňuje § 12 odst. 3 obch. zák.², jde o určité vedlejší právo, které může být soudem přiznáno pouze společně s tím, že bylo vyhověno alespoň jednomu z žalobních návrhů žalobce. Sankce formou uveřejnění rozsudku na návrh účastníka, jemuž bylo vyhověno, tedy funguje jako sankce vedlejší, přídatná, sama o sobě je nepoužitelná. Soud nemůže žalobci, jehož žalobnímu návrhu nevyhověl, přiznat jen právo uveřejnit rozsudek (v daném případě zamítavý). A naopak - rozsudek nemůže být uveřejněn bez přiznání tohoto práva soudem; mohlo by to být považováno za nekalosoutěžní jednání.³

Při výkladu jednotlivých žalobních nároků podle § 12 obch. zák. je třeba přihlídnout k judikatuře, která vymezuje, resp. omezuje jejich použitelnost v určitých případech zásahu do práv k firmě. Pouze z vydaných soudních rozhodnutí, nikoliv ze zákonného textu, totiž jednoznačně vyplývá, že ne každá sankce je vhodnou za konkrétní porušení práva k obchodní firmě.

V souvislosti s (ne)možností uplatnění určité sankce za neoprávněné užívání firmy, které mají zabraňovací funkci (tj. zdržovací a odstraňovací nárok), je třeba zmínit již dříve rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Cmo 808/93 :

Proti obchodní společnosti, jež užívá v obchodním rejstříku později zapsané obchodní jméno zaměnitelné s obchodním jménem žalobce (§ 10 odst. 1 obch.zák.), lze dosáhnout odstranění závadného stavu návrhem na uložení povinnosti, aby změnila obchodní jméno v základních dokumentech o založení společnosti a v návaznosti na tuto změnu požádala rejstříkový soud o zápis takové změny. Nárok na zdržení se užívání je na místě tam, kde obchodní jméno oprávněného je používáno jinou osobou zcela či zčásti neoprávněně (např. je zvoleno k označení provozovny podnikatele), a tato osoba užívané obchodní jméno nemá v této podobě v obchodním rejstříku zapsáno.“⁴

² Třetí odst. § 12 je svou povahou procesním ustanovením, které i přes změny provedené novelou občanského soudního řádu (zákonem č. 151/2002 Sb. s účinností od 1. 1. 2003) zůstalo i nadále zařazeno v obch. zák., na rozdíl od stejně znějícího § 55 odst. 2, jež byl z úpravy nekalé soutěže vyňat a přesunut do o. s. ř. (nový odst. 4 § 155).

³ Heroldová, H. in Dědič, J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. § 1 – § 92e. 1. díl, 1. vydání, Praha: Polygon, 2002, s. 91.

⁴ Macek, J.: Rozhodnutí ve věcech obchodního jména a nekalé soutěže. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000, s. 31 - 34.

Právní věta dalšího rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Cmo 234/93 zní takto:

„Není v souladu s charakterem předběžného opatření a jeho podmínkami uložení povinnosti zdržet se (byť jen dočasně) užívání v obchodním rejstříku zapsaného obchodního jména.“⁵

Z uvedených dvou rozhodnutí, přestože se datují ještě k období právní úpravy obchodního jména, vyplývá, že ne v každém případě zásahu do práv k firmě je použitelný nárok na zdržení se užívání obchodní firmy. Jsou-li dvě firmy zaměnitelné, lze dosáhnout nápravy pouze skrze nárok na odstranění závadného stavu. Jedině v případech, kdy do práv k firmě určitého subjektu zasáhl neoprávněný uživatel jiným způsobem než užitím své firmy (např. použitím jména, názvu, označení podniku, provozovny apod., které se nezapisují do obchodního rejstříku), bylo by možné uplatnit proti němu zdržovací nárok.

Vezmeme-li v úvahu další možné sankce za neoprávněné užívání firmy, a to sankce s náhradovou funkcí, je třeba rozlišovat mezi povinnostmi poskytnout oprávněnému přiměřené zadostiučinění či satisfakci (ať už formou peněžitého či nepeněžitého plnění) a povinnostmi k náhradě škody. Z charakteru obou těchto sankcí vyplývá, že jsou použitelné pouze tehdy, vznikla-li oprávněnému subjektu nějaká konkrétní újma.

Obchodní zákoník, na rozdíl např. od zákona proti nekalé soutěži z r. 1927, který upravoval pouze náhradu škody, přísně rozlišuje náhradu škody (sankci za způsobenou škodu či-li újmu materiální) a přiměřené zadostiučinění (sankci za způsobenou nemateriální újmu). Pro oprávněné by bylo pochopitelně pohodlnější v obou případech újmy využít vždy jen nároku na přiměřené zadostiučinění, hlavně proto, že by nemuseli přesně vyčíslit a prokazovat škodu, která jim protiprávním jednáním vznikla, a prokazovat také příčinnou souvislost mezi vzniklou škodou a protiprávním jednáním rušitele.

Z právní věty rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Cmo 684/95 je zřejmé, že je na soudu, aby takové možnosti zamezil a trval na zdůvodnění návrhu na zaplacení přiměřeného zadostiučinění v penězích oprávněným:

„Pokud oprávněnému vznikla hmotná újma, prostředkem nápravy může být pouze náhrada škody, event. vydání bezdůvodného obohacení. Nelze připustit, aby (např. z důvodů obtížného prokazování výše škody) si cestou

5 Blíže in Macek, J.: Rozhodnutí ve věcech obchodního jména a nekalé soutěže. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000, s. 1 – 3.

požadavku na zaplacení přiměřeného zadostiučinění oprávněný řešil jemu vzniklou újmu hmotnou.“⁶

Pokud jde o možnost oprávněného zvolit nárok na přiměřené zadostiučinění v penězích nebo v jiné formě, z textu zákona je patrné, že se dává přednost přiměřenému zadostiučinění v nehmotné podobě (omluva, opravné sdělení, odvolání určitých výroků) před satisfakcí v penězích. Nic však nebrání tomu, aby si oprávněný subjekt zvolil podle svého mínění nejvhodnější formu zadostiučinění (peněžitou, nepeněžitou, příp. i obě dvě společně) a ve své žalobě vyjádřil vhodnost zvolené formy ve vztahu k újmě, kterou utrpěl protiprávním jednáním. Je pak již jen věcí soudu, aby s přihlédnutím ke všem okolnostem případu posoudil, zda v žalobě uvedená forma zadostiučinění je skutečně tou nejvhodnější satisfakcí za konkrétní způsobenou újmu a zda jí může být vyhověno.

Z výše uvedeného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Cmo 684/95 vyplývá nepřímo pokyn soudcům, jak postupovat při rozhodování v případech s nárokem na přiměřené zadostiučinění:

„Imateriální újma může být reparována zadostiučiněním i v jiné podobě než jako úhrada peněžní částky. Ze znění právního předpisu (§ 12, 53 obch. zák.) vyplývá, že přiměřené zadostiučinění v penězích má být poskytnuto v případech, ve kterých by nepeněžitá forma neposkytovala přiměřené zadostiučinění. Lze-li shledat nepeněžité zadostiučinění za odpovídající, je třeba dát mu přednost. Uvedená formulace však nevylučuje kombinaci peněžité a nepeněžité formy zadostiučinění tak, aby v úhrnu bylo dosaženo přiměřeného zadostiučinění. Volba formy zadostiučinění je sice na žalobci, spočívá však na něm i břemeno tvrzení a důkazní břemeno k odůvodnění a oprávněnosti jeho volby.

Při posuzování odůvodnění nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích je třeba vzít v úvahu, že na jedné straně jde o vyrovnání újmy postiženého, ale z druhé strany také o určitou soukromoprávní sankci postihující toho, kdo závadně jednal.“⁷

Nejeden soudní případ, v němž z žaloby vyplývaly obě formy přiměřeného zadostiučinění, bývá uzavřen rozhodnutím soudu, že nepeněžitá forma je ve vztahu ke konkrétnímu případu nevhodnou satisfakcí a že se žalovanému ukládá pouze povinnost zaplatit jako přiměřené zadostiučinění určitou sumu (často i mnohem nižší, než bývá požadována v žalobě).

6 Blíže in Macek, J.: Rozhodnutí ve věcech obchodního jména a nekalé soutěže. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000, s. 255 - 260.

7 viz též předchozí poznámku

3. SANKCE V PRÁVU NEKALÉ SOUTĚŽE

V případech nekalé soutěže nabízí úprava prostředků ochrany obchodním zákoníkem v § 53 osobám dotčeným nekalou soutěží a v § 54 odst. 1 právnickým osobám oprávněným hájit jejich zájmy celkem pět žalobních nároků. Rušiteli může tedy soud uložit celkem pět možných povinností (sankcí) za jeho nekalosoutěžní jednání, a to v jakékoliv kombinaci, která byla žalobcem v žalobě zvolena.

Zákon blíže nevymezuje, v jakých případech nekalé soutěže je který z nároků využitelný a která osoba je v konkrétních případech nekalé soutěže aktivně legitimována (jako tomu bylo výslovně v zákoně proti nekalé soutěži z r. 1927). Stejně jako ve firemněprávních sporech i ve sporech z nekalé soutěže může docházet k jistému omezení ve využitelnosti žalobních nároků pouze ze strany soudů, a to při rozhodování o konkrétních sankcích. V soudních rozhodnutích se lze setkat např. s formulací typu: „Nelze vyhovět žalobě, pokud jde o uložení povinnosti zdržet se jednání, neboť žalovaná svoje jednání (realizaci reklamy) již ukončila. Povinnost zdržet se jednání lze uložit pouze tehdy, pokud závadné jednání ze strany soutěžitele trvá nebo hrozí.“ Může se objevit i takováto formulace: „Není na místě přiznat žalobci zadostiučinění, neboť se nejedná o nevyčíslitelné zadostiučinění, které by přiznání přiměřeného zadostiučinění opodstatňovalo.“

Zákonné omezení pro právnické osoby oprávněné hájit zájmy soutěžitelů nebo spotřebitelů lze spatřovat přímo v § 54 odst. 1, z něhož vyplývá, že ne ve všech případech nekalé soutěže mohou úspěšně podat žalobu na zdržení se nekalé soutěže či odstranění závadného stavu (viz text „mimo případy uvedené v § 48 až 51“). Jde o omezení dvojího druhu: co do případů nekalé soutěže upravených obch. zákoníkem (v pěti konkrétních skutkových podstatách tyto právnické osoby nemají aktivní legitimaci) a co do žalobních nároků (z pěti nároků uvedených v § 53 jim přísluší pouze dva nároky).

Další zákonné omezení vyplývá nepřímo z textu § 54 odst. 2 „v případech uvedených v § 44 až 47 a § 52“⁸, příp. v kombinaci s generální klauzulí, a to pro spotřebitele. Jsou-li spotřebitelé v roli žalobců, nemohou se úspěšně bránit proti takovým jednáním nekalé soutěže, jimiž sami vůbec nebyli dotčeni, z nichž jim nemohla (ani potenciálně) vzniknout újma - jako např. z parazitování na pověsti, z podplácení, ze zlehčování a dalších konkrétních skutkových podstat nekalé soutěže typických pro vztah pouze mezi soutěžiteli bez jakéhokoliv negativního dopadu na spotřebitele.

⁸ Nutno přitom odhlédnout od chyby zákonodárce spočívající v nesprávném uvedení § 44, má-li na mysli pouze § 44 odst. 1, tedy generální klauzuli nekalé soutěže.

Konkrétní sankční dopad pro rušitele v prokázaných případech nekalé soutěže je pouze v rukou soudců, kteří posuzují a rozhodují nekalosoutěžní spory. Soudci například mohou (ale nemusí) omezit výši požadované náhrady škody, příp. i celou náhradu škody v daném konkrétním případě vyloučit, mohou snížit výši nebo omezit požadované přiměřené zadostiučinění (tj. přiznat pouze jednu z požadovaných forem) či nepřiznat je vůbec.

4. ZÁVĚR: SANKCE V RUKOU SOUDCŮ ?

V soudních sporech, v nichž se nekalá soutěž rušitele kombinuje ještě se zásahem do jiných práv postiženého (např. práv k firmě, práv z ochranné známky, autorských práv), lze někdy sledovat určitou bezzubost sankcí. Pokud soud prvního stupně například nesprávně rozhodne, že se vůbec nejedná o nekalosoutěžní jednání ani o jednání v rozporu s autorským zákonem, zákonem o ochranných známkách apod. (k němuž byla podána pouze žaloba o určení, zda se jedná o zásah do práv podle zvláštního zákona), rušiteli pak není uložena žádná sankce. Podá-li žalobce případně odvolání proti tomuto nesprávnému rozhodnutí soudu, které však směřuje jen do části, v níž byla soudem zamítnuta žaloba o určení, zda jde o zásah do autorských či jiných práv (a již ne do části zamítavého rozhodnutí o nekalé soutěži), pak jednání nekalé soutěže rušitele nemůže být ani soudem odvolacím či následně dovolacím vůbec sankcionováno, ač by po právu být mělo. Tato omezenost ovšem není omezeností zákona nebo samotných sankčních nástrojů. Při odpovídající znalosti práva nekalé soutěže a vědomí, že nelze nikdy úspěšně předvídat ani kladné ani záporné rozhodnutí soudu, by se v soudních podáních (žalobách, odvoláních i dovoláních) měly objevovat argumenty, jimiž by se naděje na konečnou „výhru“ žalobce zvýšila a došlo by k závěrečnému „potrestání“ viníka - rušitele či k spravedlivému „vyměření sankce“.

Absence sankce nebo sankcí pro rušitele může být způsobena v jiném případě sice správným rozhodnutím soudu, v němž je řádně odůvodněno, že se jedná o nekalosoutěžní jednání žalovaného - rušitele (např. klamavou reklamu, vyvolání nebezpečí záměny, parazitování na pověsti), ale zamítnutím všech uplatněných žalobních nároků, které se podle názoru soudu jeví ve vztahu k danému konkrétnímu případu zcela nevhodnými (např. zdržovací nárok, náhrada škody, přiměřené zadostiučinění). Případ evidentně nekalosoutěžního jednání je soudem tedy pouze konstatován, resp. je jím potvrzena domněnka žalobce, že rušitel jednal nekalosoutěžně, nicméně rušitel za to vůbec není sankcionován.

Do jisté míry o omezení či úplné vyloučení priznaných sankcí se může postarat i sám žalovaný, pokud podá odvolání k nesprávně rozhodnuté věci soudem prvního stupně a k jeho závěru, že se jedná o nekalé soutěžní jednání, za něž se mu ukládají určité konkrétní sankce (např. zdržení se určitého jednání, odstranění závadného stavu, poskytnutí přiměřeného zadostiučinění žalobci za způsobenou újmu). Nelze totiž s jistotou předvídat a tvrdit, že odvolací soud tento případ zhodnotí a uzavře shodně jako soud

prvního stupně. Může nastat - a často i nastává - situace, že odvolací soud (potažmo pak i dovolací soud, bude-li podáno dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu) jej odůvodní a rozhodne zcela opačně - o nekalou soutěž se podle jeho názoru nejedná a žádná povinnost se žalovanému tedy neukládá.

Situace k řešení žalovaným může nastat také až po rozhodnutí soudem odvolacím, který rozhodoval věc k odvolání žalobce proti zamítavému rozhodnutí soudu prvního stupně (tento ukončil své rozhodnutí závěrem, že se nejedná o nekalou soutěž), ale případ rozhodl s jiným odůvodněním - se závěrem, že jednání žalovaného je nekalosoutěžní, a proto se mu ukládají konkrétní sankce, a to ve výši a rozsahu dle žalobního návrhu a uvážení soudu. V této fázi je tedy řada na žalovaném, má-li za to, že jeho jednání skutečně nekalosoutěžním není a on se nepovažuje za rušitele, aby se pokusil skrze podané dovolání k Nejvyššímu soudu ČR proti rozhodnutí odvolacího soudu o vyloučení jemu uložených sankcí, příp. alespoň o jejich určité omezení. V některých případech dovolací soud posoudí a rozhodne případ shodně se soudem odvolacím (pro žalovaného to znamená potvrzení sankcí anebo příp. ještě i nějakou úpravu či změnu v uložených sankcích), v jiných případech zase shodně se soudem prvního stupně (žalovaný tedy zůstává i nadále v očekávání, že bude při novém rozhodování soudem druhého stupně rozhodnuto v jeho prospěch a původně uložené sankce zůstanou jen pouhým „strašákem“). V posléze popsaném případě napětí na všech stranách samozřejmě vzrůstá, neboť každý účastník řízení očekává pro sebe příznivý závěr: žalovaný chce mít potvrzeno, že se o nekalou soutěž nejedná, on není tím rušitelem a nenáleží mu žádné sankce (odvolací soud je vázán právním názorem Nejvyššího soudu ČR, pak by tomu takto mělo být), žalobce pochopitelně trvá na potrestání žalovaného (rušitele?) za nekalosoutěžní jednání a na uložení všech jím požadovaných sankcí. Případ skončí tak, že bude o něm spravedlivě soudem rozhodnuto.

Ve sporech z nekalé soutěže se velmi obtížně argumentuje tzv. ustálenou judikaturou, neboť každý případ má své zvláštnosti a je vlastně vždy ojedinělý. Sankce pro rušitele vyplývají prvořadě z petitů žalob, v nichž jsou jednotlivé uplatněné žalobní nároky (sankce) konkretizovány co do formy, výše, způsobu provedení a také odůvodněny (někdy řádně, někdy i ledabyly), avšak přiznání konkrétní sankce je vždy v rukou soudců, kteří o případech rozhodují. Na základě (ne)správného rozhodnutí soudu může být i (ne)správně osobě uložena (ne)správná sankce.

Literature:

- Dědič, J. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář. § 1 – § 92e. 1. díl, 1. vydání, Praha: Polygon, 2002.
- Macek, J.: Rozhodnutí ve věcech obchodního jména a nekalé soutěže. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000.

*Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition.
Brno : Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1*

Contact – email

eva.vecerkova@law.muni.cz